

ТЮРКСЬКІ МОВИ

УДК 811.512.161-115'37

DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.5-1/38>**Гванцеладзе А. М.**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ВІДТВОРЕННЯ ІНФЕРІОРНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ЧАСТИНИ ВІДМІННОСТІ ФСП КОМПАРАТИВНОСТІ ЗАСОБАМИ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто відношення інферіорності, що формують частину мікрополя відмінності функціонально-семантичного поля (ФСП) компаративності турецької мови. Наведені вектори дослідження інферіорності у вітчизняних та закордонних, зокрема, турецькомовних джерелах.

Кількісний вияв якості в рамках мікрополя відмінності може позначати суперіорність чи інферіорність ознаки в суб'єкті порівняння. Відношення інферіорності визначають нижчий ступінь прояву ознаки одного об'єкта щодо іншого об'єкта чи до їх сукупності, а також вказують на недостатність вияву якості щодо узагальненої норми прояву такої ознаки. Відповідно до наведеного розуміння інферіорності на матеріалі творів турецьких письменників ХХ століття виокремлено засоби мови, які передають значення нижчого ступеню прояву ознаки на морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях мови.

Актуальність зазначеної лінгвістичної розвідки пояснюється аналізом одиниць різних ярусів мови крізь спільність їх семантичної функції, здатність передавати нижчий ступінь прояву ознаки суб'єкта порівняння щодо стандарту порівняння. У роботі виявлено, що послаблення якості в турецькій мові може передаватись засобами різних рівнів мови, зазначено, що морфологічні показники виявляють здатність актуалізувати інші, окрім інферіорності, значення залежно від частиномовної приналежності основи, до якої долучаються. Аналіз засобів для відтворення нижчого ступеня прояву ознаки проводиться з описом компонентного складу порівняльної конструкції, в якій функціонують такі засоби.

Відношення інферіорності досліджуються в роботі з урахуванням точок відліку для порівняння, тобто з огляду на імпліцитність чи експліцитність порівняння, враховується здатність тих чи інших засобів позначати об'єктивне зменшення міри якості або мати емоційно-оцінні відтінки значення.

Ключові слова: інферіорність, послаблення ознаки, відмінність, компаративність, порівняння, функціонально-семантичне поле, турецька мова.

Постановка проблеми. Описання мови за принципом поля на функціонально-семантичній основі є одним із типів структурування різноманіття лінгвістичних засобів. Такий спосіб організації мови дозволяє поєднати елементи різних рівнів мови на основі спільної семантичної функції. Питання послаблення ознаки досліджується науковцями на матеріалі багатьох мов, у тому числі й тюркських мов. У турецькому мовознавстві існує чимала кількість досліджень, спрямованих на визначення відтінків значення та походження афіксів, що передають низький ступінь вияву ознаки в предметі, проте комплексного аналізу

всього різноманіття засобів інферіорності турецької мови у світлі функціонально-семантичного підходу не проводилось, чим пояснюється актуальність дослідження зазначеної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема інферіорності розглядалась в українському мовознавстві як складова частина мікрополя відмінності ФСП компаративності української мови в дисертації О. А. Щепки, А. П. Романченко та ін., особливості категорії демінутивності та її вербалізацію в мові вивчали Г. М. Сагач, Л. Б. Шутак, І. В. Денисовець, Л. І. Дерев'яно, Н. В. Руда, І. С. Беркешук, С. В. Когут та інші.

Послаблення ознаки на матеріалі тюркських мов у рамках досліджень категорії прикметника вивчалась в працях З. А. Асанової (кримсько-татарська мова), Г. А. Ісянгулової, Г. Р. Абдуліної, Р. Р. Сан'ярової та Р. І. Єлкібаєвої (башкирська мова), І. М. Тараканової (хакаська мова), Б. А. Мусукова (карачаєво-балкарська мова), В. О. Костенко (татарська мова), Р. М. Болгарової (татарська мова) та ін.

Відношення інферіорності в турецькій мові розглядаються в рамках граматики турецької мови на прикладі словотвірних афіксів зменшено-пестливого значення в межах іменних частин мови (А. М. Кононов, Ю. В. Щека, В. Г. Гузев, З. К. Дербішева, З. Коркмаз, М. Хенгірмен, Т. Демір та ін.), а також є предметом вивчення сучасних студій, пов'язаних із дослідженням прикметника, вивчення особливостей функціонування словотвірних афіксів демінутивності (Є. Михайлова, С. Бал'єmez, С. Оз'яшмиш Шакар, С. Аслан, С. Чіфчі, Н. Забеті Міандоаб та ін.).

А. П. Романченко визначає інферіорність як «послаблену інтенсивність, що не виходить за межі норми», виокремлюючи нейтральну власне інферіорність та емоційну демінутивність [11, с. 255].

О. А. Щепка зосереджує увагу на компонентному складі порівняльної конструкції, визначаючи експліцитну та імпліцитну інферіорність [15, с. 129–153], та виокремлює чотири групи засобів для позначення інферіорності [16, с. 143].

Я. М. Просяннікова зазначає здатність відтворення інферіорності в одному контексті з суперіорністю, пропонуючи єдину схему когнітивного процесу визначення несхожості зіставлених об'єктів [10, с. 286–287].

В. П. Берков також відокремлює інферіорність щодо реального об'єкта та інферіорність відповідно до норми, що він класифікує як «послаблення ознаки», визнаючи таким чином її спроможність утворювати експліцитне та імпліцитне порівняння [2, с. 19].

Турецькі вчені досліджують послаблення ознаки без уточнення її спрямування щодо конкретного об'єкта чи стосовно норми, принаймні, нам такі дослідження не траплялись. Лінгвістичні розвідки з цієї теми стосуються демінутивів, традиційно визначених як *küçültme ekleri* (зменшувальні афікси), їх семантичних особливостей та функціонального використання для відтворення значень послаблення ознаки, наближення до ознаки (*benzerlik ilgisi kurma işlevi*), посилення ознаки основи, до якої вони додаються.

У працях із граматики турецької мови афіксам послаблення якості відведено місце в розділах, присвячених словотвору імен від іменних основ, іменникам, прикметникам.

Окремі наукові розвідки присвячені дослідженню функціонування афіксів у діяchronії (походження та вжиток афіксів від давньотурецької мови до сьогодення), порівняльний аналіз афіксів демінутивності турецької та інших тюркських мов, словотвірний чи формозмінний характер цих формантів.

З. Коркмаз виокремлює такі словотвірні афікси для позначення зменшено-пестливого та нижчого ступеня прояву ознаки прикметників: *-ca*, *-cana*, *-cak*, *-cik*, *-cuk*, *-si*, *-su*, *-msi*, *-msu*, *-mturak*, *-rak* [32, с. 377].

С. Оз'яшмиш Шакар зазначає тривалий історичний термін функціонування таких формантів у турецькій мові, хоча й зазначає деякі фонетичні або функціональні зміни, яких зазнали певні афікси [34, с. 20–25].

Й. Кизилкая говорить про різні семантичні тонкощі значення зниження рівню ознаки від вказівки на фізичне зменшення, спадання рівня ознаки до придання пестливого відтінку, любові чи зневажливого ставлення [31, с. 220].

С. Бал'єmez та С. Аслан у своїх дослідженнях афіксів *-ca^t* та *-cik^s* зазначають їхню здатність підсилювати значення сполучуваного з ним слова [26, с. 902–903; 25, с. 224–228].

Здатність виражати інші значення, попри відмінність, вбачається й в афіксі *-msi*, який передає схожість на / близькість до значення основи прикметника, утворюючи лексему, чие значення не вважається таким, що дорівнює значенню основи сполучуваного з афіксом прикметника, але таку, що отримала значну міру ознаки [27, с. 198]. А. Демірез Гюнері вказує наявність цього форманту в різних тюркських мовах та визначає його як зменшувальний афікс, що може виконувати функцію уподібнення [29, с. 15–16].

Таким чином, питання семантичних відтінків та функціонування зазначених афіксів у слові є актуальним у турецькому науковому просторі.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – виявити характерні риси зони інферіорності мікрополя (МП) відмінності в турецькій мові та описати засоби її вираження в контексті відтворення семантики порівняння, що передбачає вирішення таких завдань: 1) виокремити конструкції з семантикою інферіорності з турецькомовних текстів художньої прози ХХ століття; 2) на основі виокремлених конструкцій проаналізувати

семантичні відтінки інферіорності в турецькій мові; 3) визначити формальні показники нижчого ступеня прояву ознаки в турецькій мові; 4) дослідити склад порівняльної конструкції відповідно до кожного засобу.

Виклад основного матеріалу. ФСП складається з різних семантичних зон, які віддзеркалюють різницю смислових відношень реальної дійсності. Одним із семантичних просторів ФСП компаративності є мікрополе відмінності, яке також має кілька зон, виокремлених на основі розбіжностей змісту об'єктивної дійсності. Якісно-кількісна основа порівняння дає змогу розрізняти в мікрополі відмінності перевагу ознаки порівнюваного предмета та її нижчий прояв щодо стандарту порівняння. Коли в обох зіставлених об'єктів наявна спільна ознака, проте її кількісні показники різняться й констатується «менший ступінь представленості ознаки в одного з порівнюваних предметів», такі відношення визначаються як інферіорність [10, с. 286] та віддзеркалюють зворотний бік квантитативного значення відмінності [4, с. 123].

Дослідники ступенів порівняння виокремлюють експліцитне та імпліцитне порівняння з опорою на відправну точку для зіставлення ознаки суб'єкта та об'єкта порівняння [7, с. 184]. З опорою на релятивність засобів ступеня та кількісної міри якості Н. К. Дмитрієв розрізняє конкретне та абстрактне порівняння [5, с. 83]. А отже, з опорою на релятивність об'єкта порівняння, що виступає стандартом зіставлення, відношення інферіорності в турецькій мові поділяємо на відносну інферіорність (1) та нормативну інферіорність (2): 1) *O zaman ben masanın birdenbire küçüldüğünü hayretle görmüştüm.* [20, с. 94] – *Тоді я здивовано побачив, як стіл раптово зменшився*; 2) *Ellerimin içinde kızarcasına sıkıttım eli ufakık.* [20, с. 40] – *Рука, яку я стискав у своїх долонях до почервоніння, малесенька.* В (1) відбувається порівняння предмета з самим собою, в (2) – із середнім виявом ознаки «маленький».

Конструкції інферіорності, що передають нижчий прояв ознак суб'єкта порівняння щодо норми, можуть також подавати суб'єктивну оцінку якості [3, с. 134]. Здатність виражати позитивно- та/або негативно-емоційні відтінки [1, с. 22–23] поряд із простою констатацією низької міри якості дає змогу виокремлювати в зоні інферіорності емоційно забарвлені (3-4) та власне інферіорні конструкції (1-2): 1) *Dipleri hala pembesiydi* [20, с. 31] – *Повіки його ще й досі були рожевого відтінку*; 2) *Çiçekbozuğu, kısa boylu, ateş gibi gözleri, işgüzar*

bir adamdı [18, с. 26] – *Він мав сліди від віспи, був короткого зросту, докучливим чоловіком з очима, мов полум'я*; 3) *Ne düşünüyor bu belli belirsiz güler yüzüyle şu adamcağız, diyebilirsiniz, siz de benim gibi, meraklısınızdır* [19, с. 10] – *Ви можете запитати, про що думає цей бідний чоловік з обличчям, що незрозуміло усміхається, вам, як і мені, цікаво*; 4) *Doğduğumuz gün seyrek de olsa yumuşak saçlarımız vardır* [18, с. 54] – *У момент народження в нас хоч і рідке, але м'яке волосся.*

Спираючись на наш фактичний матеріал, виокремлюємо засоби вираження інферіорності в турецькій мові:

1) конструкції зі ступенями порівняння, які, втім, не є численними, оскільки зазвичай нижчий ступінь прояву ознаки висловлюється за допомоги суперіорних «лексичних та граматичних конверсивів» [2, с. 19]: *Şinasi, Neriman'a söylediği sözlerin onda bu akşam daha az alâka uyandırdığını anladıkça yükselen ve yorulan sesiyle cevabını bile alamadığı şeyler soruyordu.* [36, с. 9] – *Зрозумівши, що сказане ним викликає цього вечора в Неріман менше зацікавленості, Шінасі питав гучно та стомлено навіть ті речі, на які не міг отримати відповіді.* Невисока кількість прикладів передачі нижчого рівню ознаки через ступені порівняння спостерігається не лише в турецькій мові, така тенденція властива багатьом мовам та пов'язана зі становленням категорії ступенів порівняння, коли кількісна оцінка якості предметів навколишньої дійсності «була зорієнтована за позитивним вектором – поняттям про посилення інтенсивності у вияві ознаки» [6, с. 8]. У зазначеній компаративемі суб'єкт та об'єкт порівняння кореферентні, вказують на один і той самий об'єкт – *alâka uyandırması* (виклик зацікавленості), маркер порівняння – частка *daha*, ознака – *az* (мало), на порівняння стану одного об'єкта вказує часовий показник *bu akşam* (цього вечора);

2) лексеми-деінтенсифікатори типу *az*, *biraz*, які вказують на невисокий рівень ознаки, невелику кількість якості в сполучуваних із ними прикметниках, дієсловах: *Biraz kısık bir yılan ışıyla, «Bugün bana İzmir kızını dinlettiniz, teşekkür ederim, dedi»* [22, с. 48] – *«Сьогодні ви дали мені почути дівчину з Ізміру, дякую».* – *сказала вона з трохи сиплим зміїним свистінням.* Такі компаративемі, зазвичай, є імпліцитним порівнянням, адже суб'єкт співвідноситься з нормою. У зазначеній конструкції суб'єктом є *bir yılan ışığı* (зміїне свистіння), маркер порівняння – *biraz* (трохи), основа – *kısık* (сиплий);

3) параметричні та оцінні прикметники у стверджувальній формі типу *küçük, kısa, çirkin, kötü*, що мають антонімічне вираження більшої міри ознаки на шкалі градації як *büyük, uzun, güzel, iyi*. Інферіорність такого типу прикметників визначається їх положенням, так би мовити, нижче норми, нижче загальноприйнятого розміру, довжини для певного класу предметів, а у випадку з оцінними прикметниками типу *güzel-çirkin, iyi-kötü* норма тяжіє до позитивного вираження ознаки, тому негативний бік шкали визнається як недостатній, менший норми [7, с. 186–190]: *Dediğim köy evine vardığımız zaman atlarımızı ufak, oya gibi bir köy çocuğu aldı* [20, с. 34] – Коли ми дістались сільського дому, про який я говорив, наших коней взяв **маленький**, витончений мов мереживо сільський хлопчик; *Bu soruşta, iştitemekten değil, bir güzel sözü bir daha tekrarlatmak isteyen acemi bir haletiruhiye var gibiydi* [20, с. 19] – В цьому питанні, наче відчувалась **недосвідченість**, не через те, що не почув, а через бажання почути гарні слова знову. У компаративемах такого типу окремо вербалізованого показника порівняння не визначено, він поєднаний з основою, що містить сему «менший за норму / звичайне значення» в складі свого лексичного значення. Суб'єкт присутній, оскільки основа порівняння – прикметник, який саме характеризує суб'єкт порівняння;

4) словосполучення з використанням лексем *yakın* (близький, близько), *yarı* (половина, наполовину), *yarım* (половина, неповний, незавершений) саме за рахунок лексичного значення вказаних слів передають неповноту ознаки. При цьому сполучення слів з *yarı* та *yarım* є поєднанням прикметника та іменника, тобто *yarı* та *yarım* будуть у препозиції до означеної ними лексеми, а *yakın* знаходитиметься в постпозиції та вимагатиме від сполучуваної лексеми давального відмінку: *Bir ara baktım ki, adam, Tanrı Zeus'un bir ölümlü balıkçı kızla macerasından doğma bir yarı tanrıdır* [19, с. 26] – Якось я побачив, що ця людина – **наполовину бог**, народжений від зв'язку Зевса зі смертною, донькою рибалки; *Gerçekten, o akşam Beyoğlu'nda yetek yedik ve Terebaşı'nda barda eğlendik ve gece sarhoşa yakın bir hale döndük* [22, с. 23] – Справді, того вечора ми вечеряли в Бейоглу та розважались у барі в Тепебаши, вночі дійшли до стану **близького до сп'яніння**. Показник порівняння – *yarı, yarım, yakın*, основа – може бути вербалізованою, чи опущеною (як у першому прикладі), чи збігатися з об'єктом порівняння (як у другому реченні), суб'єкт – *adam* (чоловік), *bir hal* (стан);

5) слова, лексичне значення яких містить сему «неповноти ознаки»: *Erkekler, acemiliklerini boyun bağlarını çıkarır gibi çıkarmışlar, otelciye isimlerini yazdırıyorlardı*. [20, с. 21] – Чоловіки познімали своєю **недосвідченість**, як знімають краватку з шиї, диктували свої прізвища адміністратору; *Rengi solgundu, gülümsüyor gibiydi*. [20, с. 21] – Він був блідий (букв. колір його був блідим), ніби посміхався. У таких лексемах поєднується основа порівняння та показник порівняння. Якщо така лексема є прикметником, то при ньому буде означальне слово, що називатиме суб'єкт порівняння;

6) числівники, лексичне значення яких визначається як мале: *Beş on kuruş param, yaz aylarını sürünmeden geçirmemi temin etti [...]* [23, с. 12] – Невеликі гроші, що я мав, дозволили мені пережити літні місяці, дали мені проіснувати без нудіння літні місяці [...]; [...] *mis gibi kahvesinden içmek için gelen üç beş tiryaki*. [18, с. 53] – кілька кофеманів, що приходили випити запашиної кави [...];

7) дієслова та віддієслівні деривативи, переважно утворені від дієслів, що походять від параметричних прикметників, вказують на зменшення кількості ознаки в суб'єкті порівняння: *O zaman ben masanın birdenbire küçüldüğünü hayretle görmüştüm*. [20, с. 94] – Тоді я здивовано побачив, як стіл раптово зменшився. Сюди ж можна зарахувати дієслова, що утворені від назв кольорів або їх відтінків, типу *sararmak* (жовтіти, тьмяніти), *ağarmak* (сивіти, знебарвитись), через те, що прикметники кольору можуть вказувати імпліцитне порівняння, якщо розкладаються по відтінках у межах одного кольору, наближаючись до параметричних прикметників, або ж передавати оцінні значення відповідності / невідповідності нормі, коли до уваги береться довжина хвилі на спектрі [7, с. 186–190]: *"Hürriyet" lafını iştince kızardı. Sonra sarardı, morardı, beyazlaşan dudakları titremeye başladı*. [35, с. 21] – Почувши слово «Незалежність», він почервонів. Потім **потьмянів**, посинів, його **побілілі** губи затряслися;

8) афікси, які не лише відтворюють значення малої кількості, а й додають до сполучених лексем додаткові відтінки, на кшталт любові, співчуття, тощо та зустрічаються не лише в сучасній мові, а й в давніх письмових пам'ятках [38, с. 232].

Зменшено-пестливе значення від іменних основ у турецькій мові передають афікси *-cik⁸* та *-cağiz²* [9, с. 104–105]. Формант *-cağiz²* є більш-менш однозначним, здебільшого відтворює зменшено-пестливе значення з відтінком співчуття, жалю [30, с. 166]: *Ne düşünüyor bu belli belirsiz güler yüzüyle şu adamcağız, diyebilirsiniz, siz de*

benim gibi, meraklısınızdır. [19, с. 10] – Про що думає цей **чоловічок** із невиразно усміхненим лицем, – спитаєте ви – вам теж цікаво, як і мені.

Афікс $-cik^8$ може й не мати емоційного навантаження, а просто вказувати на «підкреслено зменшене значення» прикметника, з яким сполучається [14, с. 59]. Турецький мовознавець М. Ергін зазначає передачу зменшення та ласки, любові як два основних завдання афіксу $-cik^8$, які буває дуже складно відокремити одне від одного [30, с. 163–164]. Не проводить чіткої межі в значеннях цього форманту й А. М. Кононов [8, с. 70]. А отже, провідну роль у розмежуванні значення відіграватимуть контекст та реальна денотативна ситуація, на яку спиратиметься висловлювання, окрім випадків додавання до власних назв, іменників для позначення родинного зв'язку та загальних імен, із додаванням афіксу приналежності першої особи однини ($-cik^8 + -(i)m$): *anne* (мама) + $-cik^8 + -(i)m \rightarrow anne-ciğ-i-m$ (моя матусенька), *yavru* (дитя) + $-cik^8 + -(i)m \rightarrow yavru-ciğ-u-m$, які передають ласку та любов: *O esmerle sarışın arası isketelerin bir damlacık etlerinden yapacağı pilavın hazzıyla pırıl pırıl yanan krom dişleriyle nasıl koparırdı kuşun imiğini, bir görseydiniz...* [19, с. 4] – Як би ви тільки бачили, як він, радісний від того, який плов зробить із **кранпельки** м'яса коричнево-жовтого птаха, своїми блискучими металевими зубами розривав горлянку птаха...; *Çarşafı kadını gösterdi: Sütlaç gibi buruşuk, ufacık gözleri ile yanaklarının elmacık kemiklere rastlayan yerleri ...* [18, с. 32] – Він показав на жінку в чадрі – зморшкувата як рисовий пудинг, її **крихітні** очі та місця, де щоки переходять у вилиці Особливістю $-cik^8$ є його можливість сполучатись з іншим зменшувальним афіксом $-ca^4$, утворюючи таким чином вторинну демінутивізацію, або ступенювання зменшеності, «коли два або більше демінутивні суфікси об'єднуються в один, за рахунок чого здебільшого в семантиці похідного яскравіше проступають емоційні семи, а також посилюється його експресивний вплив» [12, с. 11]. Проте таке вживання не може позначитись продуктивністю та частим вжитком, принаймні, в наших текстах такого типу лексем не зустрічалось.

Оскільки «деякі зменшувальні суфікси, залежно від мовного оточення, можуть передавати зменшувальність у чистому вигляді чи в поєднанні з суб'єктивною оцінкою» [17, с. 144], для розмежування демінутивів дослідники пропонують трансформаційний метод, що полягає в заміні лексеми з демінутивним формантом на лексичний синонім демінутиву, виражений прикметником або іншою частиною мови [13, с. 158].

Наш фактичний матеріал дає приклади передачі «недосягнення» норми через афікси $-si$, $-(i)msi$, $-(i)mtırak$, $-ca^4$. Афікси $-si$, $-(i)msi$ залежно від частиномовної приналежності основи, до якої вони додаються, можуть передавати подібність або відмінність: 1) *Öteden başörtülü, yüzü yuvarlak, tatarımsı bir kadın geldi.* [21, с. 12] – З іншого боку підійшла жінка в хустині, з круглим обличчям, схожа на татарку; 2) *Dipleri hala pembemsiydi.* [18, с. 31] – Повіки його ще й досі були **рожевого відтінку**. – один й той самий афікс $-(i)msi$ передає подібність (1) та відмінність (2). Так, $-(i)msi^2$ та $-si^2 +$ іменник передають подібність, $-(i)msi^2 +$ прикметник кольору та смаку позначає менший ступень прояву ознаки, що виражена основою. Афікс $-(i)mtırak$ вважається синонімічним за значенням афіксу $-(i)msi^2$ [32, с. 383], хоча частота його вжитку та продуктивність є нижчими [28, с. 214]: *Gözlerinde, erimiş bir madenin oynak parlaklığı ve yanık yüzünde bir ekmek kabuğunun kırmızımtrak donukluğu vardı.* [24, с. 24] – В його очах стояв грайливий блиск розплавленого металу, та в засмаглому обличчі була **червонувата** тьмяність хлібної скоринки.

Афікс $-ca^4$ також має здатність передавати полярні значення. Він може втілювати подібність при поєднанні з іменниками переважним чином для позначення манери поведінки [33, с. 280]: *Kalan tütünle de iki kalın sigara sardık, ahbarça konuştuk* – Ми скрутили дві товсті сигари із залишків тютюну, поговорили **по-приятельськи** [18, с. 40]. Поєднуючись із прикметниками, цей афікс вказуватиме на спадання інтенсивності ознаки, названу основою, тоді як у складі прислівників, що виступають як обставина часу та способу дії, – передає посилення значення сполученого з ним слова [37, с. 1477]: *Sonra uzattığı büyük uzunca bir beyaz eli sıktım* [22, с. 35] – Потім я потиснув протягнуту ним **довгувату** (трохи довгу), біду руку. – інферіорність; *Ukalanın biri, hülyalarını ince sopaları kırar gibi çat çat kırmış, ona Arşimet kanununu iyice anlatmıştı.* [19, с. 19] – Один розумник, розбиваючи його мрії одна за одною, як розламують тонкі палиці, **добряче** пояснив йому закон Архімеда – суперіорність.

Висновки і пропозиції. Інферіорність у турецькій мові може бути виражена засобами різних рівнів. На морфологічному рівні нижчий ступінь прояву ознаки виражається за допомогою демінутивних афіксів. Лексичний рівень представлено лексемами, чие значення вказує на низький рівень ознаки, деінтенсифікаторами, дієсловами відповідного значення. Синтаксичний рівень становлять

ступені порівняння, словосполучення з лексемами *yakin, yarı, yarım*. Афіксальний спосіб передачі інферіорності є найбільш неоднорідним у турецькій мові, оскільки демінутивні афікси виявляють вибірковість у відтворенні значення посилення ознаки, спадання інтенсивності якості чи подібності відповідно до частиномовної приналежності слова, до основи якого додаються. За характером стандарту порівняння (певний об'єкт чи

узагальнені норми) інферіорність у турецькій мові може мати експліцитний чи імпліцитний характер, а отже, бути порівняною чи нормативною.

Конструкції зі значенням інферіорності можуть мати емоційно-оцінний компонент або вказувати на об'єктивне зменшення ознаки суб'єкта порівняння щодо іншого об'єкта норми, що передається емоційно-забарвленими та власне інферіорними конструкціями.

Список літератури:

1. Беркешук І. С. Демінутиви та аугментативи – виразники українського менталітету. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2016. Вип. 14. С. 20–26.
2. Берков В. П. Работы по языкознанию. Санкт-Петербург : Филол. ф-т СПбГУ, 2011. 652 с.
3. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови : академ. граматики укр. мови. Київ : Пульсари, 2004. 400 с.
4. Грипас О. Ю. Семантичний обсяг і структура функціонально-семантичної категорії компаративності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2015. Вип. 17(2). С. 121–123.
5. Дмитриев Н. К. Грамматика башкирского языка. Москва-Ленинград : Издательство Академии Наук СССР, 1948. 275 с.
6. Дубова О. А. Становлення семантичної структури категорії ступенів порівняння (когнітивний аспект). *Наукові праці. Філологія. Мовознавство*. Том 119. Випуск 106. С. 7–10.
7. Князев Ю. П. Грамматическая семантика : Русский язык в типологической перспективе. Москва : Языки славянских культур, 2007. 704 с.
8. Кононов А. Н. Грамматика турецкого языка. Москва, Ленинград : Издательство Академии наук СССР, 1941. 313 с.
9. Покровская Л. А. Грамматика гагаузского языка : Фонетика и морфология / АН СССР. Ин-т языкознания. Москва : Наука, 1964. 300 с.
10. Просянінкова Я. М. Мікрополе нерівності як складова функціонально-семантичного поля порівняння. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна*. 2016. Вип. 62. С. 286–289.
11. Романченко А. Проблеми структурування ФСП компаративності. *Мовознавчий вісник*. 2010. Вип. 10. С. 252–257.
12. Руда Н. В. Вторинна демінутивізація: причини, функції, семантика (на матеріалі української та латинської мов). *Молодий вчений*. 2015. № 5(3). С. 11–14.
13. Скалозуб Л. Г. Дерииваційні особливості демінутивної лексики (на матеріалі творів Марка Вовчка та Остапа Вишні). *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2012. № 5. С. 157–164.
14. Щєка Ю. В. Практическая грамматика турецкого языка. Москва : АСТ : Восток-Запад, 2007. 666 [6] с.
15. Щєпка О. А. Функціонально-семантичне поле компаративності : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2008. 198 с.
16. Щєпка О. Репрезентація відношень суперіорності / інферіорності мовними формаціями компаративної семантики. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 22. С. 140–144.
17. Юрашко Л. В. Демінутиви як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Мова і культура*. 2011. Вип. 14, т. 4. С. 141–147.
18. Abasıyanık S. F. Seçme Hikayeler. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. 123 s.
19. Abasıyanık S. F. Son Kuşlar. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. 134 s.
20. Abasıyanık S. F. Semaver. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. 138 s.
21. Abasıyanık S. F. Mahalle Kahvesi. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012. 134 s.
22. Adıvar H. E. Ateşten Gömlek. İstanbul : Can Sanat Yayınları A. Ş., 2018. 207 s.
23. Ali S. Kürk Mantolu Madonna. İstanbul : Yapı Kredi Yayınları, 2018. 160 s.
24. Ali S. Değirmen. İstanbul : Yapı Kredi Yayınları., 2009. 139 s.
25. Aslan S. Türkiye Türkçesinde Küçültme ve Pekıştirme Kavramları ve –cık Eki Üzerine. *Türk Dili Dergisi*. 2002. S. 603, Mart. S. 224–228.
26. Balyemez S. +Ca Eki, Sıfatın Anlamını Güçlendirir Mi? *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 2015. Sayı: 4/3. S. 899–917.
27. Çifçi S. Türkiye Türkçesinde Benzerlik İşleviyle Kullanılan Ekler. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2016. Cilt 9. Sayı 26/2. S. 189–210.

28. Çürük Y. Türk Dilinde Renk Adları ve Renk Adlarına Gelen Ekler. *Renk Kitabı*. S. 201–230.
29. Demirez Güneri A. Yeni Uygur Türkçesinde Benzerlik İşlevli Yapım Ekleri. *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*. 2017. Sayı 10. S. 14–21.
30. Ergin M. Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım, 2009. 407 s.
31. Kızılkaya Y. Türk Ve Arap Dilinde Küçültme (Tasğir). *Journal of Turkish Studies*. 2017. 12/7, p. 215–232.
32. Korkmaz Z. Türkiye Türkçesi Grameri: (Şekil Bilgisi). Ankara: Türk Dil Kurumu, 2009. 1224 s.
33. Korkmaz Z. Türk Dilinde +Ça Eki Ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 1959. Cilt : 17 Sayı : 3–4. S. 275–358. URL: <http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/4315/4255>. (дата звернення 03.08.2021).
34. Özyaşamış Şakar S. Eski Türkiye Türkçesinde Küçültme, Sevgi, Şefkat ve Acıma İşlevli Ekler. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 2018. 7/ 16. s. 19–30.
35. Seyfettin Ö. Efruz Bey. İstanbul : Kırmızı Kedi Yayınevi, 2021. 200 s.
36. Safa P. Fatih – Harbiye. İstanbul : Ötüken Neşriyat A. Ş., 2021. 127 s.
37. Tosun İ. Türkiye Türkçesinde +CA Ekinin Kullanım ve Anlam Çeşitliliği. *Journal of Turkish Studies*. 2010. Volume 5 Issue 4. S. 1472-1486.
38. Zabeti Miandoab N. Türk Dilinde Küçültme Kavramı Ve Küçültme Ekleri (Modern Oğuz Lehçeleri ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. 2018. 22, 1. S. 213–237.

Gvantseladze A. M. REPRESENTATION OF INFERIORITY RELATIONS WITHIN THE FUNCTIONAL SEMANTIC FIELD OF COMPARISON BY THE MEANS OF THE TURKISH LANGUAGE

The article is focused on the study of the constructions and linguistic means expressing inferiority (attenuation), which is a part of the micro-field of inequality (distinction) of the functional-semantic field of comparison in the Turkish language. The tendencies of the inferiority (attenuation) researches, represented in domestic and foreign sources, in particular, Turkish-language sources are given in this paper.

Quantitative expression of quality within the microfield of inequality (distinction) may indicate the superiority or inferiority of the subject of comparison. Inferiority determines the lower degree of quality manifestation in some object compared to another object or a group of objects, as well as indicates insufficiency of quality towards the norms of its representation. In accordance with the understanding of the inferiority (attenuation) given above, there were picked out linguistic means that convey the meaning of the lower degree of the quality at the morphological, lexical and syntactic levels of language.

The fact that linguistic means, that represent the lower degree of the quality in the subject of comparison towards the standart of comparison, and that are related to the different levels of the language, are analysed through the idea of having common semantic function forms the topicality of this paper. The common functional-semantic basis allows to unite various means used for the purpose of expression of diminution of quality. The gramatical limitations observed in some morphological means that represent attenuation in the Turkish language are taken into considerations while including such linguistic means to the list of tools for expressing inferiority. Thus, some diminutive affixes in the Turkish language mark out attenuation only when added to certain parts of speech.

The attenuation of the quality is analysed according to the reference point for comparison, that is to say that implicitness or explicitness of the comparison is payed attention to. Further more, the ability of certain means to indicate just a fact of attenuation of the quality or the capability to convey also emotional valuation is taken into account.

Key words: inferiority, attenuation, inequality, comparison, simile, functional-semantic field, the Turkish language.